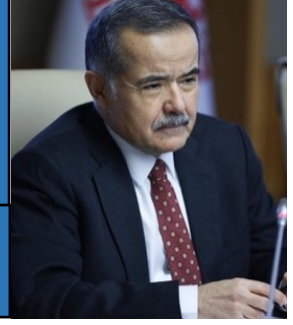

YALNIZCA APTALLAR SADECE DİLLERİYLE KONUŞUR

CENGİZ AYDOĞDU

Millet ve devlet mefhumları konuşulduğu toprağın ve içinde doğduğu dilin rengini taşırlar. Bunları ilmin soğuk mantık düzeyinde tahlil edebilirsiniz ancak, ne yaparsanız yapın sosyal ve siyasî pratiklerini ancak hakîkatın ve kalbin sıcaklığında düşünebilirsiniz. Çünkü bu kavramlar her şeye rağmen irrasyonel uzantıları olan kavramlardır. Tıpkı **Valery'nin** dediği gibi:

"Millet deyince ne anladığımızı tam olarak tasavvur etmek hiç de kolay değildir. Bir memleketin halkı aralıksız gördüğü şeyleri fark etmez olur; en basit ve en belirli hatlar gözünden kaçar. Bunları gören yabancı ise, onları adamakıllı görür, fakat o da milyonlarca kişinin derince birleşmesindeki sırrın vücut bulmasını sağlayan o sayısız iç- ten içe mutabakatları ve karşılıklı görünmez

anlaşmaları hissedemez. Şu hâlde bir millet hakkında aldanmada iki büyük tarz vardır. Kaldı ki, genel olarak, millet fikri bile kolay kolay yakalanmaz.

Kafa, bu fikrin çok değişik görünüşleri arasında bocalar; çok farklı tarif şekilleri arasında tereddüt eder. Kendisini hoşnut eden bir formül bulunduğunu sandığı zaman, bu formül içine almayı unuttuğu özel bazı halleri ona telkin etmede gecikmez. Bu fikir, düşünce karşısında ne kadar karmaşık veya belirsiz ise, gün- lük hayatımızda o kadar yabancı olmamız ve duygu- da yaşayan bir fikirdir. Ne var ki, büyük önem taşıyan ke- limelerin hepsi için hal böyledir. Hukuktan, ırktan, mülkiyetten kolayca söz ederiz. Ama hukuk, ırk, mülkiyet nedir?

Bunları hem bilir hem bilmeyiz! Böylece, aynı zamanda soyut ve hayatî olan ve bazen içimizde pek kuvvetli ve pek mütehakkim yaşayan bu güçlü kavramlar; milletlerin ve devlet adamlarının kafalarında kişilerin kaderlerinin, mutluluklarının ve felaketlerinin, ölüm ve kalımlarının bağlı olduğu düşünceleri, tasavvurları, muhakemeleri meydana getiren bu terimler, düşünce karşısında belirsiz ve karmaşık sembollerdir... Bununla birlikte, kişiler bu tarif edilmez olan kelimeleri aralarında kullandıklarında, birbirini çok iyi anlarlar. Şu hâlde, bunlar insandan insana net ve yeterli, tek insan için anlaşılabilir ve çok değişken mânâları olan kavramlardır."

Kavramların bu izafî dünyasında herhangi bir kod, şema, kesin tarif veya kalıptan bahsedilemez. Özellikle millet ve bahusus milliyetçilik fikri hiçbir tarihî veya sosyolojik şema ile izah edilemez. Eğer konuyu anlamada ve izahta aracı olarak şemadan bahsedilecekse, o zaman, dünyadaki millet sayısınca şemadan bahsetmek gerekecektir. Her şema sadece kendisini izahta yeterli olabilir veya başka şemaların anlaşılmasında ipucu verebilir.

Ancak hiçbir milletin tarihi bir başka milletin oluşumunu izah etmede zihin açıklığı getirecek şekilde kullanılamaz. Hatta kafa karışıklığına bile sebep olabilir. Çünkü her millet ayrı bir maceradır. (Millet kelimesinin ortaya çıkışı ve yaygın olarak kullanılışı dahi, her kültürde değişik bir serüvene konudur. Bazı ülkelerde millet gerçeğine ulaşılma- dan önce kelime ortaya çıkmış, bazılarında ise adlandırmada gecikilmiştir.)

Dilleri Var Bizim Dile Benzemez

Avrupa'da devlet ve millet fikrinin ortaya çıkış süre- alınmadan Avrupa dışı toplumların "*millet olma*" maceralarını tam olarak anlayamayız. Çünkü millet formu Avrupa odaklı bir medeni yapılanmaya işaret eder.

Millet ve milli hâkimiyet kavramlarına Avrupalı olmayan toplumların tarihinde belki başka ad ve şekillerde rastlarız ancak bu

toplumlar kendi tarihlerine ve söylemlerine sahip çıkıp, kendi medeni formlarını geçerli hale getiremedikleri için Avrupa'nın medeni yapılarını kendilerini anlamada bir araç olarak kullanmak zorunda kaldılar. Bu açıdan Avrupa'nın yaşadığı süreçleri iyi anlamak zorundalar. Avrupa tarihinin dünya tarihini etkileyen kırılma noktaların- dan ilki, feodalizm ve doğu despotizmi farkıdır.

İkincisi, erken ve geç sanayileşme süreçlerinin ortaya çıkardığı şartların tesiri; üçüncüsü ise kolonyalizm (sömürgecilik), bundan faydalanan ve buna maruz kalan toplumların farklı maceralarının getirdiği sosyal ve kültürel neticeler... Bu süreçlerden ilki (feodalizm, şehir-devlet, kilise örgütlenmesi ve monarşi) Avrupa'yı nation-state (ulus-dev- let)'e ulaştırmıştır. Bu süreçte devletlerle beraber milletler de inşâ edilmiş. Ne var ki, nation ve state oluşumların- dan hangisinin önce hangisinin sonra ortaya çıktığı sorusu Avrupa tarihi açısından incelendiğinde, cevap çok da sarıh değildir.

Ancak, önce devlet (state) tasarısının orta- ya çıkması sonra bu tasarıya uygun bir millet (nation) tasavvurunun inşâ edildiği fikri entelektüel çevrelerde genel kabul görmektedir. Bu fikir bize makul görünmese de Avrupa tarihinin seyri bu irrasyonel sürece daha uygun gibi görünmektedir.

Milletten Millete Şükür ki Fark Var

Milletlerin oluşumlarına, milleti meydana getiren unsurların tahlili açısından bakıldığında ülkeden ülkeye görülen farklılıkların tarihî, coğrafi, dinî ve kültürel önceliklerin neticesi olduğu görülecektir. Bazı milletlerin vatan (toprak) birliğine, bazılarının pazar birliğine, bazılarının dil birliğine, bazılarının devlet birliğine (üniter devlet yapısına) daha erken ulaşmaları millet olmanın temel unsurunu tayin etmiştir. Sözelimi Fransa, dil ve pazar birliği- ni tesis ederek millet olma sürecine girmiş.

Merkezî krallık yoluyla girilen bir süreçte önce kilise devleti desteklemiş sonra

devlet kiliseyi etkisizleştirip kendi gücünü pekiştirmiş... Bu yüzden Fransız milletinin inşasında laiklik önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Öte yandan ABD, para, mülkiyet ve kaba güç kombine- zonunun sağladığı bir zeminde milletleşme yolunu keşfetmiş... Almanya ise, biyolojik temelli bir ırkçılık anlayışı ile Alman romantizminin muhassalasından bir millet olarak çıkmayı becermiş. Bunun yanında İtalya için, “Roma” hayâli fonksiyonel bir araç olmuştur.

Kuzey komşumuz Rusya'ya gelince, step mistisizmi, Ortodoksluk, ideolojik ve ütöpik bir muhayyile, Rus ovasında Rus milletini ortaya çıkarmıştır. Yani millet olmanın bütün milletlerin tarihlerine uygulanacak geçerli bir izah tarzını ortaya koyan sosyolojik bir şemadan bahsedilemez. Bu konuda ancak ideolojilerin şabloncu yorumların- dan söz edebiliriz ki bu şablonların geçersiz olduğunu

insanlık çok acı bedeller ödeyerek tecrübe etmiştir.

Tarihin muayyen bir devrinde bir topluluğun kendilerini bir millet olarak idrak etmesini ve millet gibi hareket etmesini sağlayan unsur zaman içinde önemini yitirip yerini başka bir sosyal unsura terk edebilir. Mesela bugün için bütün bir tarihi gelişime rağmen Avrupa'da millet anlayışının tek belirleyicisi ve tayin edicisi refah düzeyi haline gelmiştir.

Millet, başlangıçta belki hayâl edilen bir topluluk, ancak Avrupa'nın geldiği noktada reel olarak paylaşılan bir refah, bolluk ve imkânlar manzumesi ve hissedilerek yaşanan insan ve vatandaş olma hakkı ve bu hakkın doya doya kullanılması, Avrupalıya bir millete mensup olmanın bahtiyarlığını bugün için hissettirmektedir. Bunun bedelini belki Avrupa dışı toplumlar ödemişler, ancak vakıa budur.

